

Paštrić je bio profesor polemičkog bogoslovlja ili dogmatike na Urbanovu zavodu za širenje vjere. Čovjek tolike biblijske kulture sigurno je utkao više nego drugi dogmatičari, koji nisu imali Paštrićeva poznavanja Biblije, u dogmatiku Sv. pismo. Taj aspekt bi valjalo proučiti u Paštrićevim brojnim dogmatskim traktatima.

Paštrićevi bibličistički radovi

Listajući brojne rukopisne kodekse Ivana Paštrića koji se nalaze u Vatikanskoj biblioteci, često sam nailazio na veće ili manje dijelove ispisane hebrejskim slovima.

Sam je Paštrić na molbu Karla Josipa Imbonatija, subrata hebrejista Bartolocija, napravio popis svojih bibličističkih radova. Imbonati je objavio popis u svom djelu »Bibliotheca latino-hebraica«.⁴ Tu je nabrojeno ravno sedamdeset bibličističkih radova Paštrićevih. Navodim predmet bar nekih radova da bi bio vidljiviji raspon Paštrićeve bibličističke djelatnosti. Paštrić je pisao o dekalogu, o obrezanju, o istočnom grijehu. Osim ovih biblijsko-teoloških rasprava pisao je Paštrić i o institucijama židovstva: o hebrejskom novcu, o židovskim sinagogama, o raznim vrstama žrtava u Petoknjižju, o židovskim svećenicima, o životinjama koje se navode u Bibliji. Paštrić je pisao, nadalje, i o pitanjima židovskog kalendara i o židovskim svetkovinama, posebno o židovskoj i Isusovoj Pashi, o svetkovini Kippur. Paštrić je pisao i o geografiji Palestine. Dotakao povijesne teme, kao npr. obitelj Hasmoneja i Makabejaca. Raspravljao je i o graničnim pitanjima Starog i Novog Zavjeta, židovstva i kršćanstva: o otpusnoj knjizi kod Mojsija i u Evanđelju, o Židovima koji postanu kršćani, o kontroverziji između kršćana i Židova, o židovskim molitvama i bogoslužju u usporedbi s kršćanskim bogoslužjem. Paštrić je pisao i o rabinskim knjigama, o Talmudu, o Mišni, pisao je i o biblijskim jezicima. Napisao je hebrejsku gramatiku, sirsku gramatiku, rječnik »Dictionarium Hebraicum Mathematicum necnon Philosophicum«, pa alfabete raznih jezika i narječja, tako npr. hebrejskog, samarjanskog, rabinskog, kaldejskog, arapskog, perzijskog, turskog, grčkog, koptskog, armenskog, georgijskog, ilirskog. Paštrić, poznavalac izvornog jezika Biblije, pisao je i o problemima odnosa Vulgate prema izvorniku. Raspravljao je pitanja u vezi s malim prorocima. Paštrić je zapisao i dvije rasprave što ih je imao sa Židovima o Mesijinu dolasku.*

Ivan Golub

I UTJELOVIO SE...

Jedno mišljenje

Mnogo se već pisalo o novom hrvatskom prijevodu misnog Kanona, pa je konačno to pitanje riješeno i odobren novi tekst Kanona. Međutim, koliko je meni poznato, nitko nije pisao o hrvatskom tekstu nicejsko-carigradskog Vjerovanja, kakav se sada službeno upotrebljava. Po mojem mišljenju taj novi hrvatski tekst Vjerovanja nije dobro preveden s latinskog originala, a najvažniji pasuži ne samo da nije točno preveden nego je upravo pogrešan. To je rečenica o inkarnaciji, koja u latinskom originalu glasi:

»Et incarnatus est DE Spiritu Sancto EX Maria Virgine, et homo factus est.«

⁴ IMBONATUS, CAROLUS IOSEPH, *Bibliotheca latino-hebraica*, Romae MDCXCIV, str. 123-127.

* Ova djelomični i kratki uvid u Paštrićeva bibličistička zanimanja i radove daje naslutiti da bi vrijedilo da se koji bibličar pozabavi našim nekadanjim bibličarom i orijentalistom.

Sadašnji, službeno odobreni, hrvatski tekst glasi:

»I utjelovio se PO Duhu Svetomu OD Marije Djevice: i postao čovjekom.«

Premda nisam teolog ni svećenik, neka mi bude dopušteno, da se osvrnem na taj prijevod, koji, po mojem skromnom mišljenju, iskrivljuje smisao latinskog originala.

Potrudio sam se da usporedim taj sadašnji hrvatski tekst s nekim starijim tekstovima na našem jeziku kao i s najnovijim tekstovima na nekim drugim jezicima, ukoliko sam ih imao pri ruci.

U Dalmaciji, gdje je liturgijska tradicija najjača kod nas, dugo se upotrebljavao za pjevanje spomenutog Vjerovanja tekst iz knjige »Molitve za puk« (Zadar 1913). Tamo je to bilo ovako prevedeno:

»I uputio se jest OD Duha Svetoga IZ Marije Djevice i čovik učinio se jest.«

U prvom izdanju »Rimskog misala« dra Kniewalda (Zagreb 1921) prijevod glasi:

»I utjelovi se PO Duhu Svetom OD Marije Djevice i postade čovjek.«

Međutim, u slijedećim izdanjima (pri ruci imam ono iz 1930) taj je tekst bio promijenjen (valjda na nečiju primjedbu ili prigovor) pa je glasio ovako:

»I utjelovio se PO Duhu Svetom U Djevici Mariji, i postao čovjekom.« (Svakako mnogo bolje nego prije, premda još ne odgovara originalu).

Od prve nedjelje adventa god. 1934. počeo je izlaziti u Hvaru naš prvi liturgijski tjednik »Život s Crkvom« s čitavim tekstom nedjeljne mise. U prvom broju toga tjednika navedeni je tekst glasio:

»I utjelovio se PO Duhu Svetom OD Djevice Marije i postao čovjekom.«

Na proteste nekih (sada već pokojnih) svećenika, uredništvo je popravilo tekst, pa je već od broja 2. sve do svršetka izlaženja tog tjednika taj tekst glasio:

»I utjelovio se PO Duhu Svetom IZ Djevice Marije i postao čovjekom.«

Za našu je raspravu osobito važno kako su te riječi prevedene u staroslavenskom misalu. Evo ih:

»I vplti se OT Duha Sveta IZ Marije Djevice i včloveči se.«

Slovenci su u svome novom službenom misalu savjesno i sasvim točno i lijepo preveli:

»In se je utesil PO Svetem Duhu IZ Marije Djevice in postal človek.«

Posebno upozoravam, da Slovenci nisu upotrijebili izraz »OD Marije Djevice«, premda i oni imaju prijedlog »od«, nego pravilno »IZ Marije Djevice.«

Nijemci, poznati po svojoj pedantnosti, sasvim su točno preveli:

»Er hat Fleisch angenommen DURCH den Heiligen Geist AUS Maria, der Jungfrau, und ist Mensch geworden.«

Kako vidimo, Nijemci nisu upotrijebili izraz »VON Maria der Jungfrau«, što bi značilo naše OD, nego AUS, tj. naše IZ.

Talijanski prijevod glasi:

»E PER OPERA dello Spirito Santo si è incarnato NEL seno della Vergine Maria e si è fatto uomo.«

Dakle: U krilu Djevice Marije, a ne OD Djevice Marije.

Englezi su preveli ovako:

»And was incarnated BY the Holy Ghost OF the Virgin Mary: and was made man.«

U francuskom misalu rečenica glasi ovako:

»PAR l'Esprit-Saint il a pris chair DE la Vierge Marie, et s'est fait homme.«

Koliko mi je poznato, ona riječ »DE« može značiti naše »OD« i naše »IZ«, pa ako npr. želim reći »Dolazim iz Pariza«, moram reći: »Je viens DE Paris«. Isto tako i engleska riječ »OF« znači i naše »OD« i naše »IZ«.

Radi informacije čitalaca navodim i prijevode toga teksta na slovačkom, češkom i poljskom jeziku (tekstove ostalih slavenskih jezika na žalost nemam).

Slovački: »Avtelil sa SKRZE Ducha Svätého Z Marie Panny a človekom sa stal.«

Češki: »SKRZE Ducha Svatého přijal tělo Z Marie Panny a stal se člověkem.«

Poljski: »I wcielł sie ZA SPRAWA Ducha Świętego Z Maryji Dziewicy i sta sie człowiekiem.«

Kako vidimo, u sva tri jezika nalazi se izraz »Z Marie...« Zar nije to naše »IZ«?

Nameće se pitanje: kako bi morao glasiti hrvatski prijevod, a da točno odgovara latinskom originalu, crkvenoj dogmi i duhu našeg jezika? Iz dogmatike znamo da je auktor inkarnacije bio Duh Sveti, a da je Bl. Djevica Marija bila ne auktor nego POSREDNICA (tj. SREDSTVO) inkarnacije.

Prema tome, da se udovolji svim trima spomenutim zahtjevima, tekst bi morao glasiti ovako:

»I UTJELOVIO SE OD DUHA SVETOGA IZ MARIJE DJEVICE: I POSTAO ČOVJEK.«

To bi bio JEDINI ISPRAVNI i dogmatski POTPUNO TOČNI prijevod, koji ne ostavlja nikakve sumnje, a osim toga potpuno odgovara duhu našeg jezika. Možda će nekima smetati izraz »OD Duha Svetoga«, jer su navikli na ono »PO Duhu Svetomu«. Međutim, duhu našeg jezika mnogo bolje odgovara »OD« nego »PO Duhu Svetomu«, jer je ono »PO« čisti rusizam. S time se slažu i priznati jezikoslovci, s kojima sam o tome razgovarao. Osim toga »OD Duha Svetoga« točan je prijevod originala »DE Spiritu Sancto«. Izraz »OD Marije Djevice«, kakav je u sadašnjem službenom prijevodu, u najmanju ruku je SASVIM POGREŠAN, da ne upotrijebim još težu riječ, pa zbog toga mora glasiti »IZ Marije Djevice«. Koliko je sadašnji službeni hrvatski prijevod pogrešan i dogmatski netočan, najbolje ćemo uočiti ako ga pokušamo prevesti na latinski jezik. I evo što bismo dobili:

»Et incarnatus est PER Spiritum Sanctum DE Maria Virgine.«

Mislim, da je taj prijevod apsolutno neodrživ i nemoguć! U čudu se pitam: kako je uopće bilo moguće tako prevesti i to odobriti i kako se nije nitko našao da protiv toga protestira? Pri prevođenju toga teksta iz Vjerovanja, koji nam izražava najvažnije vjersko otajstvo i JEDINSTVENI slučaj u svjetskoj povijesti, moraju pasti svi obziri, pa, ako je potrebno, čak i »duh jezika«. Sjetimo se druge antifone božićnih pohvala (Antiphona II ad Laudes Nativitatis Domini), koja glasi: »Genuit puerpera Regem, cui nomen aeternum, et gaudia matris habens cum virginitatis honore: NEC PRIMAM SIMILEM VISA EST, NEC HABERE SEQUENTEM.« Gore sam citirao engleski i francuski prijevod, pa će mi možda neki prigovoriti, da možemo i mi slobodno reći »OD Marije Djevice«, ako su Englezi upotrijebili riječ »OF«, a Francuzi riječ »DE«. Takve pitam: Zar je naš hrvatski jezik tako siromašan, da ne možemo njime izraziti svaku misao? Mislim, da nije; naprotiv, možda je izražajno bogatiji od mnogih tzv. »svjetskih« jezika. Pa ako već imamo takav jezik, da možemo njime izraziti točno svaku misao, pa čak i svaku finesu, zašto da u konkretnom slučaju ne upotrijebimo riječ »IZ Marije Djevice«, ako je lijepo možemo upotrijebiti? Zašto taj izraz ima staroslavenski jezik? Pa eto i slovenski jezik, koji je najbližiji našem, ima »IZ«. Zašto nam do sada nije smetalo to »IZ« u našim starim prijevodima i u tjedniku »Život s Crkvom«? Uostalom: da li je važniji »duh jezika« ili dogmatski točno izražena vjerska istina?

Izraz »et homo factus est« namjerno sam preveo riječima »i postao čovjek« (kao što je bio ispravno preveo dr Kniewald u misalu iz god. 1921), jer je ovdje instrumental (»postao čovjekom«) neumjestan i nepotreban.

Drugi izraz iz spomenutog Vjerovanja, koji je po mome mišljenju sumnjivo preveden, jest: »Et expecto resurrectionem mortuorum. To je prevedeno: »I iščekujem uskrsnuće mrtvih.«

Što bi bilo lakše, ljepše, jednostavnije i točnije nego reći: »I ČEKAM uskrsnuće mrtvih«? Čast glagolu »iščekivati«, ali, osim što je to jedan vrlo rijetko

upotrebljavani glagol, njegov smisao ili duh odaje nekakvu nesigurnost, odnosno sumnjičavost (»može biti ili ne biti«), pa ne znam gdje su ga prevodioci pronašli. Ja ga u običnom razgovoru nisam gotovo nikada čuo. Katkada čujem glagol »očekivati«, ali se u običnom dnevnom životu upotrebljava gotovo isključivo glagol »čekati«. Kad kažem: »I ČEKAM uskrснуće mrtvih«, tada sam siguran, da ću ga i dočekati; ali, kad kažem: »iščekujem«, tada već nemam te sigurnosti, nego čak i počinjem sumnjati. Zato bi trebalo prevesti »ČEKAM«.

Na koncu, želio bih da se budući prevodioci liturgijskih tekstova malo više ugledaju u naše stare od kojih i sada mogu mnogo naučiti.

Stjepan Katalinić

O ZNAČENJU GLAGOLA (O)ŽENITI (SE), VJENČATI (SE), UDATI (SE)

Motto: Nedoumnici potonji često proturaju u jeziku mrkvu za rodakvu — i još češće za rotkvu, jer se stvar lakše zamijeni za drugu što joj je sličnija oblikom —, naprosto griješe stoga, jer i ne opažaju kako je neprestanom upotrebom iznakaženo mnoštvo riječi i izopacio im se smisao; i ne čute da je zbog nje mnogom izrazu ishlapio miris, iščeznuo okus, po kojima bi mogli dostuitt šta je on. Rječniku takvom oni, mrtvokasti, ne zamjećuju mane, premda je ona, često, očito mrtvilo: magla jeseni jezika zašla u mozak, te se ne doumljuju da je potrebno trudit, razagnati je kako bi se ugledala živa priroda riječi.

Neprirodnost svagdanjega građanskoga govornoga rječnika i kulturnost kao i nekulturnost književnoga oteščavaju pjesniku da se svojski uživljava u prirodu riječi.

Izražavati se danas prirodno jest: činiti se lajcima neprirodan; navadu na istrošene, ili na iskvarene riječi oni poistovjećuju s prirodnošću jezika.

Stanislav Simić, Jezik i pjesnik

Sva tri glagola spadaju među riječi obiteljskih naziva i, naoko, moglo bi se pomisliti kako se o njihovu značenju nema što reći jer je poznato da su izrazi i riječi ove oblasti u morfološkom i semantičkom smislu prilično konzervativne i teže podliježu promjenama. Za većinu njih, poglavito za imenice, tvrdnja je tačna, međutim glagoli su nešto popustljiviji zbog češće govorne upotrebe i bogatstva oblika. Hrvatski jezik pretežno je glagolski jezik pa je i zbog toga učestalije širenje i suzivanje semantičkih polja glagola bližih svakodnevnom življenju. Jezik hodi — reklo bi se — usporedo sa životnim kretanjima pojedinih naroda i čovječanstva kao cjeline; u jeziku i kroz jezik nalazi se i iskazuje se sva ljudska misao i stvaranje. S napuštanjem ili zastarijevanjem nekih oblika našega života jednake se pojave odražavaju i na jezik: nepotrebno ili suvišno ostaje vezano za svoju epohu, drugo vrijeme stvaraju svoje izražajne vrednote (rječnik, semantičke i sintatičke odnose, stil i dr.).

Jačanje urbanih sredina — što je u nas uzelo maha u zadnjih pedesetak godina — mijenjanje boravišta, tehnikacija i gusta sredstva javnoga komuniciranja, sve to, velim, izrazito utječe na promjene u jeziku. U istaknutije primjere takvih mijena spadaju rodbinski i svojbinski nazivi i riječi njima bliske. Živeći stalno na selu uz naslijeđeno ognjište od svojih predaka i imajući svu rodbinu i svojtu u granicama dosega vidnog nebosklona, svaki takav čovjek bijaše u potrebi pamtiti rodbinske i svojbinske nazive svojih i ženinih predaka i žive članove u svojoj okolini (dakle u okomitoj i vodoravnoj crti). Razumljivo je stoga što postoji i naziv za pretke u šestom koljenu — prapra-

* Ovaj članak tiskamo u OUS radi svećenika. Naime, svećenici se često, u svojoj službi, služe glagolima (o)ženiti (se), vjenčati (se), udati (se), pa će im ovaj članak pomoći, da te glagole pravilno upotrebljavaju. Uredništvo nije diralo u jezične vlastitosti članka: napuštanje, tačan, aljkav itd.